

Energiasiirtymä hyökkäyssodan varjossa

Ilmastonmuutoksen hillintä vaatii valtioilta nopeita ja tehokkaita toimia yhteiskuntien hiilineutraaliuden edistämiseksi. Näiden toimien sisältö sekä niiden mukanaan tuomat haasteet ja mahdollisuudet vaihtelevat eri maantieteellisissä, poliittisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa. Käytännössä vaikuttavimmat ilmastotoimet liittyvät kuitenkin lähes kaikkialla energiasektoriin, sillä kolme neljäsosaa maailman hiilidioksidipäästöistä aiheutuu tavoista, joilla ihmiskunta tuottaa ja käyttää energiaa.

Suomalaisen ilmastopoliitikan kunnianhimoiseksi välitavoitteeksi on asetettu ilmastolakiin kirjattu päämäärä olla hiilineutraali yhteiskunta vuoteen 2035 mennessä. Tämän tavoitteen edellyttämiä päästövähennyksiä on – ainakin paperilla – haettu laaja-alaisesti yhteiskunnan eri aloilta, mutta myös Suomessa energiaan liittyvien toimenpiteiden rooli hiilidioksidipäästöjen vähentämisessä on keskeinen. Energiasektorin näkökulmasta merkittävimpiä toimia päästövähennysten saavuttamiseksi on vuonna 2019 tehty linjaus perinteisesti työllisyyden ja huoltovarmuuden näkökulmasta tärkeänä pidetystä energiaturpeesta luopumiseksi. Muutaman prosentin kansallisesta kokonaisenergiankulutuksesta kattavan turpeen poltto on aiheuttanut vuosittain yli kymmenen prosenttia koko Suomen hiilidioksidipäästöistä. Näiden päästöjen vähentämiseksi hallitusohjelmassa sovittiin ilmastovaikutuksiltaan hiilen veroisen energiaturpeen käytön puolittamisesta vuoteen 2030 mennessä. Turpeesta luopumiselle varatun kohtuullisen aikajänteen ajateltiin takaavan myös sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisen siirtymän, joka ei vaarantaisi turvetyöläisten toimeentuloa tai aluetalouden tulevaisuudennäkymiä.

Vuoteen 2021 tultaessa turpeen käyttö oli vähentynyt rohkeimpiakin ennakko-odotuksia nopeammin. Lyhyessä ajassa nelinkertaistuneet päästökauppahinnat olivat tehneet turpeesta liian kallista poltettavaksi, ja lämpövoimalaitosten kattiloissa turpeen tilalla paloi yhä useammin uusiutuvaksi luokiteltu puuhake. Kotimaista energiakäyttöön soveltuvaa puuhaketta ei kuitenkaan ollut saatavilla riittävästi kattamaan nopeasti kasvavaa kysyntää, minkä seurauksena haketta saapui yhä suuremmissa määrin rajan takaa metsärikkaalta Venäjältä. Turpeen kysynnän romahdettua kansallisesti suurin turvealan toimija Neova – entiseltä tutummalta nimeltään Vapo – ilmoitti marraskuussa 2021 luopuvansa energiaturpeen nos-

tosta jo seuraavan tuotantokauden jälkeen. Toteutuessaan Neovan päätös olisi käytännössä lopettanut teollisen mittakaavan energiaturpeen käytön vuoden 2022 syksyyn mennessä vain kolme vuotta kansallisen turvesiirtymäpäätöksen jälkeen. Turvetuotannosta elantonsa saaville ihmisille ja alueille turpeennoston päättymisen olisi tarkoittanut sekä taloudellisesti merkittävän elinkeinon että ylisukupolvisen maaseudun elämäntavan ennakoitua äkillisempää ja monin tavoin rajua loppua.

Päätöksestä ehti kulua alle neljä kuukautta, kunnes Neova ilmoitti maaliskuussa 2022 käynnistävänsä turvetuotannon uudelleen. Suunnanmuutos oli seurausta Venäjän Ukrainassa pari viikkoa aiemmin aloittamista laajamittaisista sotatoimista ja niiden pelätyistä vaikutuksista suomalaiseseen lämmöntuotantoon ja energiahuoltovarmuuteen. Neovan ohella alan pienet ja keski-suuret yritykset valmistautuivat tuottamaan turvetta hartiavoimin Venäjään kohdistuneista sanktioista seuranneen energiahakkeen tuonnin tyrehtymisen kompensoimiseksi. Turpeen nopeasti romahtaneen kysynnän vuoksi muille aloille siirtyneitä työntekijöitä oli kuitenkin vaikea houkutella takaisin, ja lisäksi moni turvealan pientoimija oli luopunut tuotantokalustostaan romutuspalkkioita vastaan vain paria kuukautta aikaisemmin. Alan toimijoita kaiheri myös valtion suhtautuminen turvetuottajiin ja -tuotantoon: hänen hetkellä apu kyllä kelpasi, mutta akuutin huoltovarmuustilanteen ratkettua elinkeinon alasajo jatkuisi suunnitelman mukaan.

Venäjän Ukrainassa aloittaman hyökkäyssodan seurauksena Euroopassa on yhtä lailla vaadittu niin vihreän siirtymän kiirehtimistä kuin fossiilisten polttoaineiden väliaikaista kunnianpalautusta. Näistä vaihtoehdoista jälkimmäinen on planeetan elinkelpoisuuden kannalta kestävä, mutta ongelmaton ei ole ensimmäinenkään. Vihreän energian ja teollisuuden jättihankkeet vaativat valtavasti mineraaleja ja maa-alaa, joita tuontiriippuvuuden riskien minimoimiseksi etsitään nyt kiireellä kirjaimellisesti eurooppalaisten omilta takapihoilta. Suunniteltujen ja haaveiltujen miljardi-investointien uskotaan luovan Suomeen työtä, hyvinvointia ja verotuloja, mutta samaan aikaan ne tuovat eurooppalaisten kulutustottumusten ja elämäntapojen ympäristö- ja muut haittavaikutukset ihmisten arkielämään elinympäristöihin – minne ne tosin kuuluvatkin.

Strategisiksi määriteltyjen hankkeiden lainsäädännöllisissä ohituskaistoissa ja vihreän siirtymän kiirehtimisessä on riskinsä niissäkin. Lupaprosessien sujuvoittamista saatetaan tulla toteuttaneeksi hankkeiden vaikutuspiirissä olevien ihmisten, yhteisöjen ja muiden elinkeinon osallistumisen, vaikuttamisen ja päätöksistä valittamisen mahdollisuuksia karsimalla. Kuuluksi ja huomioituksi tuleminen jäädessä puuttumaan kasvavat sekä yksittäisiin hankkeisiin että vihreän siirtymän laajempaan yhteiskunnalliseen projektiin kohdistuva epäluulo ja suora vastustus, jotka taas kanavoituvat paitsi paikallisina kiistoina energia- ja teollisuushankkeiden toteutumisesta myös kansallisen politiikan areenoille. Ihmisten ja yhteisöjen näkökulmasta liian kunnianhimoisesta ilmasto- ja siirtymäpolitiikasta seuraa sitä vastustavien poliittisten toimijoiden kannatuksen kasvua – ja sitä kautta paradoksaalisesti ilmastotavoitteiden saavuttamisen kannalta riittämätöntä politiikkaa.

Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan nostattamat huolet energiapulasta ja lämpöenergian toimituskatkoksista eivät ainakaan tähän mennessä ole Suomessa toteutuneet. Turpeen energiakäytöstä luopumisen sekä turvetuottajien että energiajärjestelmän näkökulmasta epäonnistunut käytännön toteutus kuitenkin havainnollistaa sekä oikea-aikaisten ja hyvin suunniteltujen energiasiirtymien tärkeyttä että joskus äkistikin muuttuvien poliittisten tilanteiden kerrannaisvaikutuksia keskinäisriippuvaisessa maailmassa. Vähähiilisten yhteiskuntien saavuttamiseksi vaadittavien toimenpiteiden välitöntä hintalappua suurempia ovat

kuitenkin toimimatta jättämisen taloudelliset ja inhimilliset kustannukset, tänään ja varsinkin tulevaisuudessa.

Hanna Lempinen

Kirjoittaja on yliopistosektorilta Luonnonvarakeskukseen siirtynyt erikoistutkija, jonka tutkimusteemat liittyvät luonnonvarojen hyödyntämisen sosiaalisiin, kulttuurisiin ja affektiivisiin ulottuvuuksiin ja vihreiden siirtymien oikeudenmukaisuusnäkökulmiin.